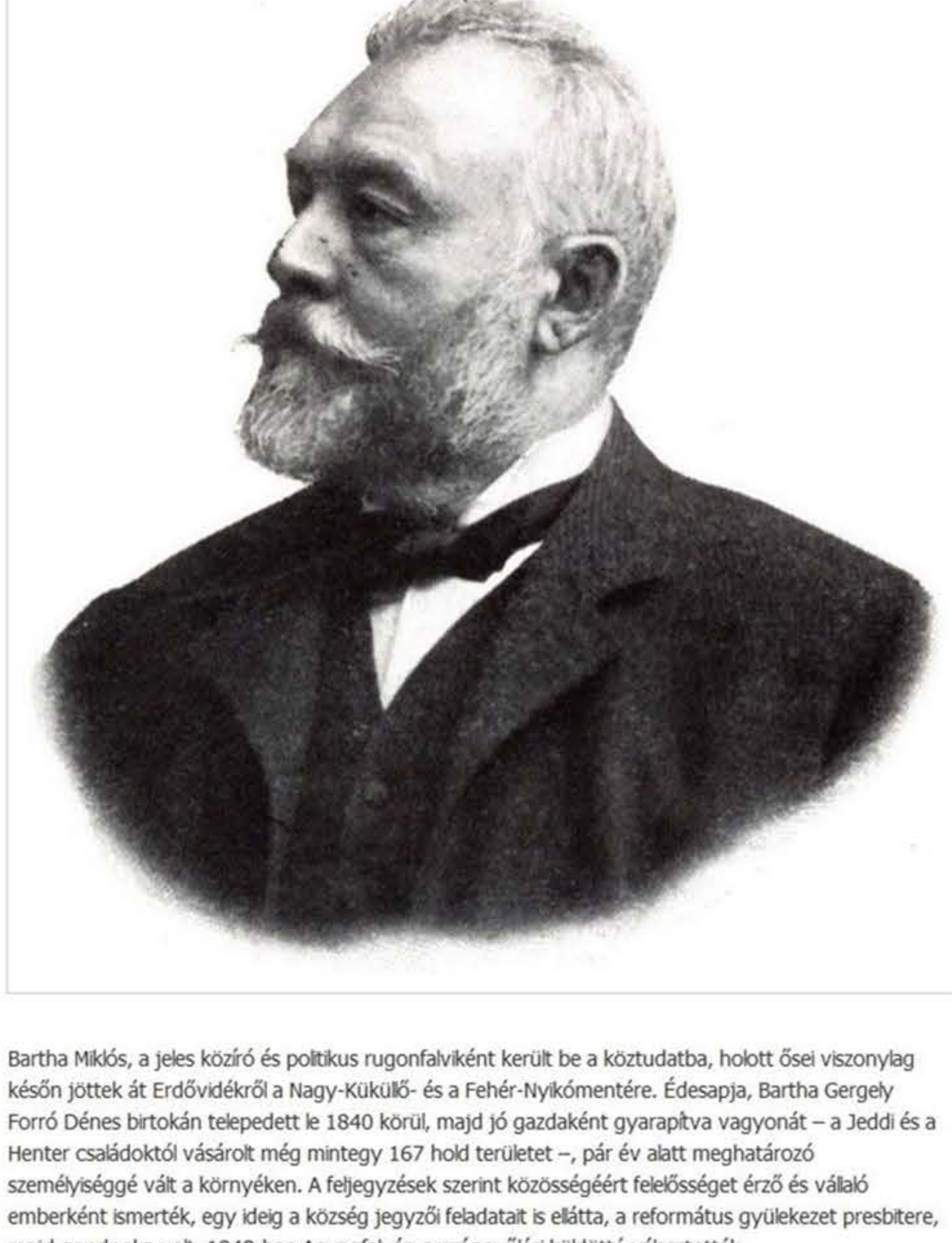

Bartha Miklós hazatérése

2017. november 10. 226 meglátás

Bartha Miklósról emlékeztek múlt hét végén Székelykeresztúron, a Dr. Molnár István Múzeumban szervezett előadássorozaton. A hajdani politikus, szociográfus emlékét Simó Márton idézi fel.

Bartha Miklós, a jeles közi és politikus rugonfalviként került be a köztudatba, holott ősei viszonylag későn jöttek át Erdővidékről a Nagy-Küküllő- és a Fehér-Nyikómentére. Édesapja, Bartha Gergely Forró Dénes birtokán telepedett le 1840 körül, majd jó gazdaként gyarapítva vagyonát – a Jeddi és a Henter családoktól vásárolt még mintegy 167 hold területet –, pár év alatt meghatározó személyiséggé vált a környéken. A feljegyzések szerint közösségéért felelősséget érző és vállalkozó emberként ismerték, egy ideig a község jegyzői feladatait is ellátta, a református gyülekezet presbitere, majd gondnoka volt, 1848-ban Agyagfalván országgyűlési küldötté választották.

A haza szeretetét a szülői házból vitte magával

Úgyhogy nem akármilyen középosztálybeli családba született Bartha Miklós 1848. október 14-én. Öten nőttek fel testvérekül, de ő maga – bár megpróbálta – soha nem tudott életvitelszerűen gazdálkodással foglalkozni, s abból megélni, húszéves korában elköltözött szülőfalujából. Pesten végzett jogi tanulmányokat, 1872-től udvarhelyszéki – 1876-tól Udvarhely megyei – aljegyző. Közben politikai pályára lépett a Negyvennyolcas Függetlenségi Pártban, s bár kezdetben elbukott a választásokon, pár év múlva a konzervatív ellenzék markáns egyéniségeként bukott fel ismét a nagypolitikában, népszerűsége jórészt az általa 1880-ban alapított Ellenzék című napilapban megjelent publicisztikai írásainak köszönhető. Kolozsvárról (1881) egyhangú voksokkal került be az országgyűlésbe, majd 1884-ben ismét képviselő lehet, 1887-ben az oklándi körzetből jutott be időközi választáson az alsóházba. Ekkor már többnyire Kolozsváron és Budapesten riport, a Magyarország és a Magyar Hírlap publicistájaként foglalkozta meg politikai elvet. Útirajzokat, riportokat is közöl, drámáját a kolozsvári Nemzeti Színház és a pesti Vígszínház is bemutatja.

A közéleti szerepéből és ismertségéből származó kapcsolatokat arra használja fel, hogy tevékenesen részt vállaljon az Erdélyrészi Magyar Közművelődési Egyesület (EMKE) megalapításában (1884). Budapesten 1893-ban telepedik le végérvényesen. Viszonylag fiatalon, 57 éves korában hunyt el, 1905-ben.

A „hegyvidéki akció” (1897–1901)

Bartha Miklós életpályájának feldézése mellett előadások hangzottak el Darányi Ignác (1849–1927) és Egán Ede munkásságáról is. Darányi tizenkét évén át – 1895 és 1903, majd 1906 és 1910 közt – volt Magyarország földművelésügyi minisztere. Kiváló agrárszakemberként sokat tett a mezőgazdasághoz kapcsolódó kutatásokról – az ő szolgálati ideje alatt hozták létre a Mezőgazdasági Múzeumot, a Szőlészeti és Borászati Kutatóintézetet, szintén személyes közreműködésének köszönhető a Földtani Intézet központi székházának építése is.

Egán Ede (1851–1901) Magyarországra telepedett ír főnemesi családból származott – édesapja jószágigazgatóként került az országba, majd itt alapított családot; az O'Eganok családjából egyébként több íri király és herceg származott –, külföldi egyetemeken mélyítette el mezőgazdasági szaktudását, s azt családi birtokon, apja egyik gazdaságában sikeresen kamatoztatta is. Személyesen kezdeményezte (1883) az Országos Tejgazdasági Felügyelőség létrejöttét, amelynek vezetője volt. Személyéhez köthető a városi lakosság jó minőségű gyári tejjel való ellátásának biztosítása, ő vezette be a tejtermékekben alkalmazott ellenőrzéseket, a szabványosított tejcsomagolások alkalmazását, amelyek az 1980-as évekig voltak forgalomban.

Egán Darányi minisztertől kapott megbízást 1897-ben arra, hogy tanulmányozza a kelet-felvidéki (kárpátaljai) helyzetet és készítsen róla jelentést, dolgozza ki a szükséges segélyezési, képzési és felvilágosítási formákat, próbálja alkalmazni azokat a gyakorlatban, hogy egy fejlettebb mezőgazdasági kultúrával, államilag támogatott módon próbálják megakadályozni a kivándorlást és segítsék az ottani ruszin többségű lakosság boldogulását. Bartha Miklós politikusként és elkötelezett publicistaként vállalt szerepet ebben az ügyben – mellesleg baráti szálak is fűzték Egánhoz –, úgyhogy 1897 és 1901 között Munkácsról Alsóverecskéig, Ökörmezőtől Husztig tájékozódott a ruténok életmódjáról, szokásairól vagyoni és kulturális helyzetéről.

Bartha Miklós szobra Rugonfalván Fotó: László Csaba

Ekkor készült az első faluszociográfia

„Érintkeztem, papokkal, jegyzőkkel, [falu]bírákkal, erdőszőkkel, kerülőekkel [erdőőrökkel], földművelőkkel, boltosokkal, napszámosokkal, tanítókkal, korcsmárosokkal, uszorásokkal, nagyúri családban és szegénységben sinlődő ruthén háznéppel” – írja Bartha Miklós a Kazárföldön című művében, amely a terepbejárásai során készült riportokból és megfigyelésekből állt össze kötetként. Ez a könyv tekintendő az első magyar nyelven írt faluszociográfának. Bartha Miklós írásából kiderül, hogy a Kárpátalján mintegy 250 ezer kataszteri holddal rendelkező Schönborn család okozója a társadalmi feszültségnek egy jelentős részének, hiszen érdeket jórészt vadgazdálkodásra használva, elehetetlenül, hogy a birtokokkal nem rendelkező parasztok megfelelő bérlet mellett jussanak legelőhöz, kaszálóhoz vagy szántóhoz. A hasonlalat-állomány igen leromlott és rossz természetű növényfajtákat termesztettek, az emberek képzetlenek voltak, s a szegénység mellett betegségek is tizedelték őket. Ráadásul ezt a kllátástalan helyzetet tetőzte a korrupt állami tisztségviselők jelenléte és az uszora.

Bartha Miklós számos olyan esetről számol be, amikor egy 10 forintos személyi hitel az esetek többségében egy év alatt 52 forintra duzzadt. „Így történt meg, sok esetben, hogy amikor egy parasztelnek nyilvánították. Összejártak az árverésekkor, és gyakran 20-30 holdas földterületek hihetetlenül olcsón, 10-20 forintokért váltak valamelyik uszorás tulajdonává. Az előbbiekből felvázoltak] meggátására a szolvai járásban 11 hitelszövetkezet alakult” – írja Botlik József a Kazárföldön 2016-os kiadásának előszavában.

A minisztériumi kirendeltség, amelyet Egán Ede vezetett, jelentős területeket bérelt állami forrásokból a Schönborn-birtokból, s azokat 25 éves szerződéssel adta a parasztok használatába, fajlatokat helyeztet ki az állomány javítására és népfőiskolai képzéssel tanította a lakosságot a korszerű mezőgazdaság fortélyára. Mi több, a foglalkozási szövetkezetek italkiméréseket üzemeltettek. Bartha Miklós biztos, Egán tevékenysége konfliktusokat szült a helyi korrupt potentátok körében, és tényleges tevékenysége második évében (1900) több alkalommal is megfenyegették. Egán 1901. szeptember 20-án Munkács és Ungvár között, a Lázi-dombon furcsa körülmények közt lelta halálát. Öngyilkosságról írtak a lapok. A vizsgálóbíró és az ügyész idegenkezűsége utaló nyomokat tárt fel, de a bűntényt soha nem tudták bizonyítani.

A politikus-közirót mindig a felelősségtudat vezérelte

Bartha Miklóst elsősorban a jobbító szándék vitte az ország északi csücskébe, a valóság feltárása iránt érzett újságírói igénye, illetve az az elképzelés – és itt érezni a szülőföldje iránti szeretet megnyilvánulását is –, amely koncepció mentén a „hegyvidéki akció” tovább kívánták terjeszteni a Kárpátok vonalán le, egészen a Székelyföldre. (A „székely akció” kevéssel ezt követően indult – az első tusnádi Székely Kongresszuson megfogalmazottak szellemében –, amelynek igazi kibontakozását Bartha már nem érthette meg, hiszen a Földművelésügyi Minisztérium Erdélyrészi Kirendeltsége, kolozsvári és marosvásárhelyi irodákkal, Darányi következő, 1906–1910 közötti tartózkodásának idején hozott eredményeket, és gyakorlatilag 1919-ig, a magyar adminisztráció kivonulásáig működött.)

Köztiszteltnak örvendő személyiségként kapott díszsírhelyet a Kerepesi temetőben, szobor és utca viselte Bartha Miklós nevét 1945-ig. A Városligetben álló szobra (1914. június 21-én avatták) megsérült ugyan a II. világháborúban, de megmaradt, csakhogy az akkori hatalom száműzte. Ma is a Budapesti Galéria raktárában található.

Bartha Miklós követői a két háború között

Nem szabad megfeledkezni arról, hogy az 1925-ben létrehozott Bartha Miklós Társaság (BMT) mennyire hatásos szervezet volt, s kik voltak azok, akik munkájában részt vállaltak. Az alapítók Ady Endre, Móricz Zsigmond és Szabó Dezső nyomdokain haladva kívánták az érték- és magyarmentéssel foglalkozni. Az egyetemi ifjúság eltjét vonzották körükbe, Németh László, József Attila, Féja Géza, Erdélyi József, Illyés Gyula gyakran voltak a meghívottak közt, több jelentős munkájukat itt mutatták be. A Ki a faluba! című röpirat felhívás szociográfiai, néprajzi gyűjtőmunkája sarkalta a BMT-hez képzett parlamenti felszólalásainak és publicisztikai írásainak kiadását, ezt követően a Kazárföldön és a Nemzetpolitikus Bartha Miklós című életút-kötettel, majd tematikus konferenciákkal segítettek, segítik Rugonfalva a hazatérése református lelkesítője, Barabás Csaba idehaza és Magyarországon is komoly erőfeszítéseket tett történelmünk és kultúránk elfelejtett személyisége utóéleté érdekében, Kövér László magyar házelnökkel tárgyalt a Bartha-szobor újraállításának esélyeiről, a rugonfalvi emlékhely további bővítéséről.

A Kazárföldön kiadása egyébként 11. a sorban, ennyi megjelenést tartanak számon a múlt századforduló óta eltelt időben. Leszámitva a régies helyesírást, ez a munka semmit sem veszített népszerűségéből és aktualitásából, ahogyan korábban kihagyhatatlan volt a falukutató kezében, ma is ugyanolyan hasznos mindazok számára, akik valamilyen formában a székely és a magyar vidéket, a kisebbségek sorskérdéseivel kívánnak foglalkozni. Ráadásul, hogy a könyv nyelvezete színes, alkalmasza a székely tájnyelvi és a „képes levél” fordulatait, amely által irodalmi igényű alkotásnak is mondhatjuk ezt az egységes műnek tekintett riportsorozatot. „Néhány képet adtam erről a folyamatról, hogy aki meg nem nézheti, az is megláthassa” – írja a kötet végén, a Zárszóban a szerző. Mi is ezekkel a szavakkal merjük ajánlani.

<http://hargitanepu.eu/b-artha-miklos-hazaterese/>

Bartha Miklós szobra raktáron

Bartha és a hálatlan utókor

A létezőt szocializmusban Bartha Miklós érdemeit teljesen elhallgatták. Ha elő is került munkássága, akkor rögtön antiszemitának bélyegezték. Szülőföldjén – bár látenszen élt valamelyest az emléke – szintén a teljes mellőzés jutott osztályrészül. Melszobrárt 2012-ben avatták a rugonfalvi református templom szomszédságában, s ezzel megkezdődött a „rehabilitációs folyamat”. Ahhoz, hogy életműve ismét visszakerülhessen a köztudatba, sokat segített a Lakiteleki Tölgy Alapítvány, amely 2014-től megkezdte parlamenti felszólalásainak és publicisztikai írásainak kiadását, ezt követően a Kazárföldön és a Nemzetpolitikus Bartha Miklós című életút-kötettel, majd tematikus konferenciákkal segítettek, segítik Rugonfalva a hazatérése református lelkesítője, Barabás Csaba idehaza és Magyarországon is komoly erőfeszítéseket tett történelmünk és kultúránk elfelejtett személyisége utóéleté érdekében, Kövér László magyar házelnökkel tárgyalt a Bartha-szobor újraállításának esélyeiről, a rugonfalvi emlékhely további bővítéséről.

A Kazárföldön kiadása egyébként 11. a sorban, ennyi megjelenést tartanak számon a múlt századforduló óta eltelt időben. Leszámitva a régies helyesírást, ez a munka semmit sem veszített népszerűségéből és aktualitásából, ahogyan korábban kihagyhatatlan volt a falukutató kezében, ma is ugyanolyan hasznos mindazok számára, akik valamilyen formában a székely és a magyar vidéket, a kisebbségek sorskérdéseivel kívánnak foglalkozni. Ráadásul, hogy a könyv nyelvezete színes, alkalmasza a székely tájnyelvi és a „képes levél” fordulatait, amely által irodalmi igényű alkotásnak is mondhatjuk ezt az egységes műnek tekintett riportsorozatot. „Néhány képet adtam erről a folyamatról, hogy aki meg nem nézheti, az is megláthassa” – írja a kötet végén, a Zárszóban a szerző. Mi is ezekkel a szavakkal merjük ajánlani.